

تأثیر بازارچه‌های مرزی بر پدیده قاچاق کالا و کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین (مطالعه موردی: مرز باشمancock مریوان)

سید علی بدربی^۱، علیرضا دربان آستانه^۲، سیما سعدی^۳

۱. دانشیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران sabadir@ut.ac.ir

۲. دانشیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران astaneali@ut.ac.ir

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران Sima.saadi@ut.ac.ir

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی تأثیر بازارچه‌های مرزی بر پدیدههای قاچاق کالا و کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین در ۳ دهستان خاو و میرآباد، زریوار و سرکل در شهرستان مریوان می‌باشد. پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از حیث روش گردآوری اطلاعات توصیفی - تحلیلی می‌باشد. جهت گردآوری اطلاعات از روش استنادی و در بخش میدانی از روش پیمایش مبتنی بر تکمیل پرسشنامه و مصاحبه بهره گرفته شده است. که از میان آنان ۳۶۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده اند. اعتبار پرسشنامه نیز از طریق آزمون آلفای کرونباخ، $\alpha = 0.74$ درصد به دست آمد. همچنین با ۳۰ نفر از افراد نمونه برای تکمیل یافته‌ها، مصاحبه فردی عمیق صورت گرفت. روستاهای مورد بررسی در سه دسته بر اساس فاصله از مرز (فاصله دور، متوسط و نزدیک) طبقه‌بندی شده و ۱۸ روستا (در هر فاصله ۶ روستا) به عنوان نمونه انتخاب شدند. به منظور تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها از آزمون t تک نمونه ای، آزمون کای اسکوئر و آزمون تحلیل واریانس یا ANOVA در نرم افزار SPSS استفاده شد، همچنین برای تجزیه و تحلیل فضایی و تولید نقشه‌های مبتنی بر داده‌های آماری، از روش‌های خوش بندی کم‌زیاد، خود همبستگی فضایی، تحلیل لکه‌های داغ و روش IDW (Inverse Distance Weighted) در نرم افزار GIS استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهند که تأسیس بازارچه‌های موقت مرزی در کم رنگ شدن پدیدههای قاچاق کالا مؤثر بوده و همچنین سطح کیفیت زندگی روستاییان مورد مطالعه نسبت به زمانی که قاچاق کالا رواج داشته است، کمتر شده است. با توجه به تحلیل فضایی در زمینه تأثیر بازارچه‌های مرزی بر قاچاق، در روستای بشماق بیشترین تأثیر و در روستاهای بالک، درزیان و نژمار کمترین تأثیر را داشته است. همچنین با توجه به تحلیل فضایی در زمینه تأثیر بازارچه‌های مرزی بر بهبود سطح کیفیت زندگی، در روستایی کانی سanan بیشترین تأثیر و در روستاهای مرگ و شارانی نیز کمترین تأثیر را داشته است.

(*) واژگان کلیدی: بازارچه‌های مرزی، قاچاق کالا، کیفیت زندگی، مناطق روستایی،

شهرستان مریوان.

مقدمه

برای قرن‌ها فیلسوفان، متخصصان و متفکران سیاسی تعریف خود را از کیفیت زندگی با توجه به هنگارهای متفاوت، پیش فرض‌های مذهبی یا ایدئولوژیک ارائه نمودند. با این حال تنها در شروع دهه ۱۹۰۰ میلادی است که این نکته تبدیل به موضوع پژوهش‌های تجربی سیستماتیک شده است (Patrik Vesani, 2011:1). کیفیت زندگی نماد پاسخ به نیاز پست مدرنیسم است و در پی هنگار مشترکی برای مقابله با نابرابری‌ها می‌باشد. در طول دهه ۱۹۷۰ میلادی مطالعات و مشاهدات متعددی در زمینه کیفیت زندگی انجام شد. در این زمان دو گرایش عمده بین پژوهشگران وجود داشت؛ عده‌ای با تکیه بر علوم اجتماعی و شاخص‌های جمعی، موضوع کیفیت زندگی را پیگیری می‌کردند و عده‌ای با تکیه بر شاخص‌های فردی سعی در تکمیل مطالعات خود داشتند (Mayers, 1987:45). بنا به تعریف سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی، درک افراد از موقعیت خود در زندگی از نظر فرهنگ، سیستم ارزشی که در آن زندگی می‌کنند، اهداف، انتظارات، استانداردها و اولویت‌هایشان است (Bonomi, 2000: 10).

با نگاهی گذرا به نواحی روستایی مرزی می‌توان دید که این مناطق همزمان از بار فشار دوگانه توسعه نیافتگی و حاشیه‌ای بودن در رنج اند (افراخته، ۱۳۹۱: ۵۸). به گونه‌ای که مسئله اصلی در برخی از این مناطق تلاش برای بقا است. یکی از راه حل‌های مرزنشینان برای رفع این معضلات و تحقق کیفیت مطلوب زندگی روی آوردن به قاچاق کالا است. قاچاق کالا به عنوان فعالیتی در روستاهای مرزی از زمان‌های دور وجود داشته و تا به امروز ادامه دارد و به عنوان فعالیتی سودآور تأثیرات فراوانی بر کیفیت زندگی روستاییان با تقویت بنیه اقتصادی آنها داشته است (کنه پوشی، ۱۳۹۱). برخی قاچاق را ورود مخفی کالاها در نظر می‌گیرند، و عده‌ای نیز قاچاق را فرار از پرداخت مالیت، به وسیله فربی کتلر های مرزی تعریف کرده اند (Deflem and Henry, 2001, Merriman, 2003). پدیده قاچاق به مثابه یکی از مجموعه فعالیت‌هایی است که در ذیل اقتصاد پنهان تعریف می‌شود و در محاسبات

ملی واود نشده، از حیطه نظارت دولت می‌گریزد و از مؤلفه‌های فساد اقتصادی است. کاهش درآمدهای دولتی، رکود و ورشکستگی صنایع داخلی، تداوم پولشویی، اختلال در سیاستگذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و تأثیرات فرساینده بر توان اجرایی دولت، از جمله پیامدهای اساسی پدیده قاچاق است (حسینی، ۱۳۸۹: ۱۱). دغدغه‌های موجود در مناطق مرزی باعث شده است که در تحقیقات توسعه‌ای اعم از اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیک مورد توجه قرار گیرند زیرا که این استنباط و تصور ایجاد شده است که این مناطق جغرافیایی ویژه موجب سازگاری، همسانی اقتصادی، تثبیت امنیت و پایداری جمعیت می‌گردد (Niebuhr, 2002: VI). چنانچه این اصل رعایت فگردد و شاهد برنامه ریزی ذهنی نگرانه باشیم حذف و کاهش قاچاق بدون اعمال واکارهای مطلوب جایگزین با توجه به اهمیت اقتصاد در روستاهای شکننده بودن محیط‌های روستایی مرزی می‌تواند تأثیرات نامطلوبی بر کیفیت زندگی روستاییان داشته باشد. به همین ترتیب در این پژوهش به بررسی تأثیر بازارچه‌های مرزی بر پدیده قاچاق کالا و کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین پرداخته ایم و به دنبال پاسخ به این سوال هستیم که بازارچه‌های مرزی چه تأثیری بر قاچاق کالا و کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین داشته است؟

چارچوب نظری

تبادل و داد و ستد کالا در بین ممالک مختلف از گذشته‌های دور وجود داشته است. با پیشرفت زمان و ایجاد تنوع در تولیدات و تحکیم مرزهای بین کشورها، مساله مالیات بر کالاهای ورودی مطرح گشت. معصل قاچاق کالا نه فقط سیستم اقتصادی یک کشور را متاثر می‌سازد و گاه ضربات سنگینی به آن وارد می‌آورد، بلکه تأثیرات فراوانی بر پیکره فرهنگی-اجتماعی یک جامعه دارد. افزایش بیکاری و مشکلات ناشی از آن، تغییرات الگوی مصرف و حتی در برخی موارد سیستم ارزشی اجتماع از نیابت‌گردان مواردی است که می‌توان به وضوح تأثیر این پدیده را بر آنها دید. کلمه قاچاق

(smuggling) از کلمه ترکی "قاچماق" مشتق شده و به معنای "ربوده" یا "برده" است (لغتname دهخدا، ۱۸:۲۸). در لغتنامه دهخدا این کلمه "آنچه ورود آن به کشور و معامله آن از طرف دولت ممنوع است" معنا شده است. برخی دیگر از نویسنده‌گان آن را به معنای "خرید و فروش اجناس به طور غیرقانونی که پنهانی انجام شود" (معین، ۱۳۸۱: ۲۶۰) دانسته‌اند. در دسته بندی کلی عوامل به وجود آورنده‌ی قاچاق، سه دسته عوامل اقتصادی، سیاسی و فرهنگی - اجتماعی قابل ذکر است. شواهد تجربی، حکایت از آن دارد که هر چه درجه‌ی توسعه یافته‌گی کشوری بیشتر باشد، اندازه‌ی نسبی اقتصاد سیاه آن کشور، کاهش می‌یابد (Schneider, 2005: 637).

قاچاق کالا پدیده‌ای است که با توجه به شرایط خاص یک کشور با عوامل متعددی ارتباط دارد که این عوامل به سه دسته کلی قابل تقسیم است:

عوامل ساختاری موثر بر قاچاق کالا: این عوامل عبارتند از کلیه عوامل غیرانسانی مانند قوانین و مقررات سیستم‌ها و روش‌های انجام امر، تکنولوژی، سیاست‌ها و استراتژی‌ها و نظایر آن‌ها که نامناسب بودن این عوامل به امر قاچاق منجر می‌شود، از مصادیق این عوامل می‌توان به نبود هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی سیاست‌های اقتصادی، تجاری و ارزی، تعریف گمرکی و سود یازرگانی بالا برای کالاهای وارداتی، نامناسب بودن حقوق و مزایای کارکنان، نبود امنیت شغلی و سیستم نامناسب ارتقای کارکنان، وجود یارانه‌های دولتی بر ای کالاهای مصرفی، و قیمت‌گذاری دولتی، اشاره نمود.

عوامل رفتاری موثر بر قاچاق کالا: این عوامل مربوط است به نیروی انسانی که مبادرت به قاچاق کالا می‌کنند و یا کسانی که با این امر درگیر هستند. بنابراین این عوامل خود به دو گروه تقسیم می‌شوند: گروه اول: قاچاقچیان دارای روحیه قانون‌شکنی و قانون‌گریزی، تمایل به کسب درآمد در زمان کمتر، رشد اجتماعی پایین، روحیه خطرپذیری بالا و تحصیلات پایین و عدم آگاهی از اثرات قاچاق در اقتصاد کشور را شامل می‌شود. گروه دوم: خصوصیات و عوامل

رفتاری مربوط به کارکنان سازمان‌های متولی و ذی ربط است که مواردی مانند نبود انگیزه کاری و احساس مسئولیت کارکنان، شایستگی نداشتن بعضی از سرپرستان و مدیران، عدم ارتقای شغلی بر اساس نظام شایسته سalarی و توانمندی کارمندان و نظایر آن‌ها را شامل می‌شود.

عوامل زمینه ای مؤثر بر قاچاق کالا :این عوامل عبارتند از کلیه عواملی که خارج از حیطه اختیارات هر یک از سازمان‌های ذیربطری بوده و زمینه ساز بروز عوامل ساختاری و رفتاری هستند. از جمله نرخ بالای بیکاری و کمبود امکانات و زیرساخت‌های اساسی جهت تولید و افزایش اشتغال و نبود امنیت لازم برای سرمایه‌گذاری در استان‌های مرزی، درآمد پایین مردم و نابرابری اجتماعی و فقر عمومی در مناطق مرزی، گستردگی مرزهای آبی و خاکی و کترل ناکافی مرزها، وجود تفاوت قیمت در دو سوی مرزها و فضای مناسب قاچاق در کشورهای همسایه، حاکمیت فرهنگ دلالی و واسطه گری، کیفیت نامطلوب کالاهای تولید داخلی در مقایسه با کالاهای قاچاق وارداتی و حاکمیت فرهنگ مصرفی. بدیهی است که اگر بستر و شرایط لازم جهت ایجاد یک پدیده (قاچاق) فراهم نشود، آن پدیده (قاچاق) قابل تحقق نخواهد بود و بر این اساس تا بستر مناسب برای تجارت سالم و قانونمند فراهم نشود، زمینه رشد قاچاق کماکان در کشور خصوصاً در استان‌های مرزی فراهم خواهد بود(کهنه پوشی، ۱۳۹۱: ۹). عوامل دیگری که برمؤثر بر قاچاق کالا مؤثرند عبارتند از: ۱. پایین بودن ریسک قاچاق کالا. ۲. گران و پیچیده بودن واردات رسمی. ۳. بالا بودن نرخ مالیات‌های گمرکی، سود بازارگانی، عوارض گمرکی و محدودیت‌های وارداتی. ۴. وجود انحصار در زمینه واردات و صادرات برای برخی از کالاهای. ۵. وجود بوروکراسی اداری (محمودی، ۱۳۸۳: ۴۳). قاچاق کالا نه فقط سیستم اقتصادی یک کشور را متاثر می‌سازد (﴿﴾) و گاه ضربات سنگینی به آن وارد می‌آورد، بلکه تاثیرات فراوانی برپیکره فرهنگی- اجتماعی یک جامعه دارد. افزایش بیکاری و مشکلات ناشی از آن، تغییرات الگوی

صرف و حتی در برخی موارد سیستم ارزشی اجتماع از مواردی است که میتوان به وضوح تاثیر این پدیده را بر آنها مشاهد کرد (اسماعیل زاده، ۱۳۹۱: ۹). به طور کلی، راهکارهای مبارزه با قاچاق کالا عبارتند از: ۱. راهکارهای امنیتی - انتظامی (برخورد و مقابله با قاچاقچیان). ۲. راهکارهای فرهنگی (فرهنگ سازی برای مقابله با صرف کالاهای قاچاق). ۳. تقویت زیرساخت‌های تجاری میان کشورهای همسایه (توسعه و تقویت زیرساخت‌های حمل و نقل، ترانزیت...). ۴. راهکار توسعه تجارت مرزی از طریق ایجاد بازارچه‌های مرزی، ایجاد مناطق آزاد تجاری (نورمحمدی، ۱۳۷۱: ۴۷).

کیفیت زندگی

کیفیت زندگی به روش‌های گوناگونی تعریف شده است ، بعضی آن را مترادف با خوشحالی و رضایت از زندگی و برخی نیز هم معنی با بهزیستی می دانند و در برخی مطالعات کیفیت زندگی را به توانایی سازگاری، شیوه زندگی و اعتماد به نفس نیز تعریف کرده اند. به طور کلی می توان گفت کیفیت زندگی دارای ابعاد مختلف فیزیکی ، روانی و اجتماعی است که پهنه وسیعی از زندگی فرد را دربر می گیرد. طبق نظر فلاتگان (۱۹۸۲) تاثیر این ابعاد بر روی کل کیفیت زندگی در افراد متفاوت گوناگون است (Bolander, 1994:56). کیفیت زندگی یکی از شاخص‌های اصلی جامعه است که دربر گیرنده مهم‌ترین عواملی است که شرایط زندگی در جامعه و رفاه شخصی افراد را تعیین می کنند. کیفیت زندگی یکی از اساسی‌ترین مقوله‌های علوم اجتماعی است که در آن پارامترهای مادی توسعه اقتصادی و تولیدات داخلی در کنار پارامترهای غیرمادی چون کیفیت کار، سطح با سودی و فرهنگ، استاندارد پژوهشی و بهداشت، کیفیت فراغت و تفریح، شرایط محیط زیست، جو سیاسی، احساس خوشبختی انفرادی و حتی آزادی و اتحاد ملی مورد بررسی قرار می گیرند. کیفیت زندگی به عنوان احساس فرد از بهزیستی تعریف شده است، احساسی که اساسش در رضایت فرد از جنبه‌هایی از زندگی است که برای وی اهمیت دارد (Cimet. & et

al,2003:18). کیفیت زندگی ویژگی ها و مشخصات قابل توجهی دارد، ویژگی هایی همچون: ۱. تنها به زندگی انسان مربوط می شود. ۲. به عنوان اصطلاحی تفکیکنایپذیر مطرح می شود(Dissart,2000:136). ۳. موقعیت های زندگی افراد و ادراکاتشان نسبت به کیفیت زندگی منعکس میکند. ۴. کیفیت زندگی چند بعدی است، عرصه های متعدد زندگی مانند شرایط مسکن، آموزش، استغال، تعادل کار و زندگی را پوشش می دهد(Keles,2011:24). محققان علوم انسانی از جنبه های مختلف به بررسی کیفیت زندگی پرداخته و نشان داده اند که عوامل مختلفی از جمله سلامت جسمانی، سلامت روانی، روابط اجتماعی، سلامت محیط، درآمد، اوقات فراغت، عقاید مذهبی و ... بر کیفیت زندگی تاثیرگذار هستند (Ferrans.& et al,1993:293).

رویکردهای کیفیت زندگی

به طور کلی در مطالعاتی که در کشورهای مختلف انجام شده است، سه رویکرد مجزا به کیفیت زندگی بسته آمده است:

- ۱. رویکرد اسکاندیناوی کیفیت زندگی:** این رویکرد، رویکردی است که در اکثر کشورهای اروپایی بویژه کشورهای اسکاندیناوی طرفدار دارد و جان درینوسکی^۱ و ریچارد تیتموس^۲ آنرا ابداع کردند. در این رویکرد بر شرایط عینی زندگی و معرفه های مرتبط به آن تاکید شده است و کیفیت زندگی افراد در گرو نیازهای اولیه زندگی است.
- ۲. رویکرد آمریکایی:** در بیشتر تحقیقاتی که در کشور آمریکا در خصوص کیفیت زندگی انجام شده است، محققان بیشتر به تجارت ذهنی افراد از زندگی توجه کرده و بر معرفه های ذهنی تاکید دارند. از اثربازاران بر این رویکرد می توان به روانشناس اجتماعی توماس^۳ اشاره کرد. در این رویکرد از رضایتمندی و خوشبختی به عنوان

---

1. Jan Drenowski
2. Richard Titmus
3. W.I. Thomas

معرفه‌های اصلی سنجش یاد می‌شود (غیاثوند، ۱۳۸۸، ۲۵-۲۶).

۳. رویکرد آلمانی: امروزه اجماع کلی بر این قضیه است که میزان بهزیستی با هر دو شاخص عینی و ذهنی مرتبط است. در شرایط مشابه زندگی، افراد می‌توانند ارزیابی‌های متفاوتی از محل سکونت خود داشته باشند. به طوریکه ممکن است فردی در شرایط معمولی رفاه بیشتری از قشر ممتاز را تجربه کند. در رویکرد آلمانی بهزیستی فردی یا کیفیت زندگی اینگونه تعریف می‌شود: «دارابودن توامان شرایط خوب زندگی از هر دو بعد عینی و ذهنی» (Zapf, 1984).

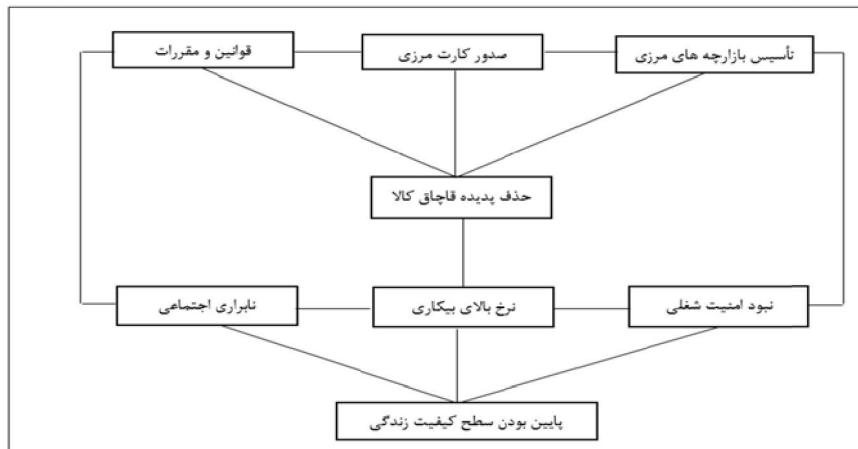
جدول ۱. مطالعات داخلی و خارجی انجام شده در حوزه تحقیق

نویسنده یا نویسنده‌گان	عنوان(فعال علمی)	توضیحات(اثر علمی)
هادی کنه پوشی و همکاران	بررسی تاثیرات اقتصادی قاچاق کالا بر شهرهای مرزی مطالعه موردی؛ شهر مریوان (۱۳۹۱)	تأثیرات مثبت و زیاد قاچاق کالا بر میزان اشتغال و درآمد ساکنین شهر "مریوان" و نیز تاثیر قاچاق کالا بر سایر بخش‌های اقتصادی منطقه می‌باشد. همچنین با افزایش درآمد حاصل از قاچاق، درآمد حاصل از کشاورزی، کاهش می‌باید و بلعکس.
عبدالاصلانی اسلامرزا	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش مرزنشینان باشه ای به قاچاق کالا (زمینه‌ها و راهکارها) (۱۳۹۴)	بین فشار ساختاری با متغیر وابسته (گرایش و پذیرش قاچاق به عنوان یک شغل مشروع) ارتباط معنی داری به صورت مستقیم و مثبت وجود دارد. همبستگی بین تعهد اجتماعی و گرایش ارتباط معکوس و معنی داری وجود دارد؛ همچنین بین رده‌های سنی و سطوح تحصیلی مختلف در گرایش به قاچاق کالا تفاوت معنی داری وجود دارد.
علی محمدی	برآورد اثر مبادلات از طریق بازارچه‌های مرزی بر درآمدهای گمرکی دولت (۱۳۸۳)	اگر واردات کل کشور به میزان یک درصد افزایش یابد، این افزایش با توجه به اینکه از کانال‌های رسمی یا از طریق بازارچه‌های مرزی وارد کشور شود، می‌تواند اثرات متفاوتی را بر روی درآمدهای گمرکی دولت پدید آورد.
امید قادر زاده	مطالعه کفی تاثیرات بازارچه مرزی بر تداوم پدیده قاچاق (۱۳۹۲)	این مقاله نشان می‌دهد که بازارچه‌های مرزی در مریوان به لحاظ ارتقای معیشتی مردم منطقه بسیار مؤثر بوده، توریسم تجاری و مبادلات اجتماعی و فرهنگی زیادی را در منطقه

نویسنده یا نویستگان	عنوان(فعالت علمی)	توضیحات(اثر علمی)
		دامن زده اند.اما با وجود این، باز هم پیامدهای فرهنگی و اجتماعی زیادی را نیز برای منطقه داشته اند و به لحاظ پدیده قاچاق نیز هنوز مسایل فراوانی را حل نشده باقی گذاشته اند.
حبيب الله فصيحي	آينده قاچاق کالا؛ هشداری بر انحطاط شهری بانه (۱۳۹۳).	بی تردید تجارت و ابزار کالاهای و قاچاق تداوم نخواهد داشت و فروپاشی آن پیش بینی می شود. مسئولیت ملی و اجتماعی پیشگیری از این پدیده ایجاب میکند که منابع درآمد و اشتغال پایدار و با انتکاء بر ظرفیهای بومی و منطقه ای جایگزین گردند.
منصور زرامنژاد و همکاران	برآورد حجم قاچاق کالا در ایران به روشن MIMIC (۱۳۹۲).	نرخ تورم، آموزش، شاخص باز بودن اقتصاد و اندازه دولت مهمترین عوامل موثر بر قاچاق کالا در ایران هستند. قاچاق کالا بر روی فرآوردهای نفتی و تقاضا برای پول تأثیر گذاشته است، اما تأثیر آن بر فرآوردهای نفتی در مجموع بیشتر از اثر آن بر روی تقاضای پول است.
Stephen S. Golub	سیاست های تجاری ملی و قاچاق در آفریقا: مورد گامبیا و سنگال (۲۰۰۹).	بسیاری از تجارت مربوط به فاچاق در آفریقا ثبت نشده است. در سنگال، آمار رسمی تجاری نشان می دهد تقریبا هیچ تجارتی به صورت قاچاق در مقیاس بزرگ بین دو کشور، رخ نداده است. مقدار حمایت تجاری در دو کشور (سنگان و گامبیا)، منجر به تفاوت قیمت، و تخمین زدن حجم قاچاق شده است.
Alison Brown	حقوق مالکیت و توانمندی حقوقی در اقتصاد غیر رسمی (قاچاق) شهری (۲۰۱۵).	مفهوم قانون و توسعه شهری با تمرکز بر حقوق مالکیت و زمین، کاوش در حقوق بالقوه جمعی در حوزه عمومی به زیر بنای یک رویکرد عادلانه تر به مدیریت فضای عمومی و چالش مقررات نامناسب که زندگی افراد فقیر متمرکز بر تجارت و اقتصاد غیررسمی است.
Christine D. Czoli	درک جوانان از بسته بندی سیگار و قاچاق توتون و تتبکو (۲۰۱۳).	عواملی مانند کاهش قیمت، سهولت دسترسی، پرداخت نکردن مالیات و ... باعث گرایش جوانان به قاچاق سیگار، توتون و تتبکو شده است.
Christina Gasman	اثرات بازارچه های غیر قانونی در قاچاق امتداد	کنترل مرزی بر قاچاق بین مکریک و ایالات متحده تأثیر گذاشته است. این قاچاق بیشتر در مورد قاچاق مهاجران

نویسنده یا نویستگان	عنوان(فعال علمی)	توضیحات(اثر علمی)
	مرز جنوب غربی ایالات متحده (۲۰۰۸).	می‌باشد. با عبور از مرز امکان مرگ آنان نیز وجود دارد.
Monica Medel	شبکه‌های مواد مخدر مکریک: مدل سازی مسیرهای قاچاق به سمت ایالات متحده (۲۰۱۵).	پیش‌بینی قاچاقیان زمینی برای حمل و نقل ماری جوانا و تریاک و مشتقات آن از مکریک تا مرز ایالات متحده است. شبیه سازی مسیرهای قلمر و شناخته شده و مسیرهای قاچاق مواد مخدر در سازمان‌های مکریکی می‌باشد.
Kate Gillespie	فاچاق تقلبی: بازاندیشی در الگوهای سرمایه‌گذاری و تسهیل تجارت خارج از کشور (۲۰۱۳).	پدیده قاچاق تقلبی چین به مکریک، چهارمین بازار تقلبی جهان، به ویژه نقش برجسته جرایم فراملی چین در تولید و تامین مالی از این صادرات غیر قانونی و نقش مهاجر کره‌ای در توزیع داروهای تقلبی چینی در مکریک است.
Julia P. Araujo	مالیات محدودیت اعتباری و اقتصاد غیررسمی (۲۰۱۶).	ایوانز و جوانوویچ مدل کارآفرینی به عنوان سمبول بخش غیررسمی می‌شناستند. کارآفرینان در بخش غیر رسمی بهتر است که به کار در بخش رسمی پردازند. که در آن دسترسی به بازارهای اعتباری محدود باشد و مالیات پرداخت کند.

مأخذ یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

همان طور که در شکل بالا مشاهده می‌کنید، حذف پدیده قاچاق کالا و تأسیس بازارچه‌های مرزی در پایین بودن سطح کیفیت زندگی مناطق روستایی مرزی تأثیر بسزایی داشته است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از حیث روش گردآوری اطلاعات توصیفی- تحلیلی می‌باشد. جهت گردآوری اطلاعات در بخش نظری از روش استنادی و در بخش میدانی از روش پیمایش مبتنی بر مصاحبه و پرسشنامه بهره گرفته شده است. این تحقیق به دنبال تأثیر بازارچه‌های مرزی در ارتقاء شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی مرزنشین می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش، شامل روستاهای ۳ دهستان خاورمیرآباد، زریوار و سرکل می‌باشند که از کل ۹۳ روستای این دهستان‌ها، تعدادی از روستاهای به عنوان نمونه انتخاب شدند. خانوارهای نمونه از بین این روستاهای و بر اساس معیار فاصله از مرز به روش تصادفی طبقه بنده شده انتخاب شدند. بر این اساس روستاهای مورد مطالعه به سه دسته تقسیم شدند و از میان هر سه دسته، با توجه به امکانات تحقیق و محدودیت‌های موجود، نیز بالا بودن درصد احتمال وجود قاچاق در روستاهای مورد مطالعه، ۱۸ روستا را شامل می‌شود. همان‌طور که در بالا ذکر شد روستاهای مورد مطالعه به ۳ دسته طبقه بنده شدند؛ دسته اول روستاهای نزدیک مرز بودند که در فاصله ۰-۵ کیلومتری مرز قرار داشتند(انتخاب ۶ روستا به صورت تصادفی)، دسته دوم روستاهای با فاصله متوسط از مرز بودند که در فاصله ۵-۱۵ کیلومتری مرز قرار داشتند(انتخاب ۶ روستا به صورت تصادفی) و در آخر روستاهای دور از مرز بودند که در فاصله ۱۵-۲۵ کیلومتری مرز قرار داشتند(انتخاب ۶ روستا به صورت تصادفی). در بررسی‌های میدانی، برای گردآوری داده‌های مورد نیاز، اقدام به تهیه و تکمیل پرسشنامه در بین روستاهای مورد نظر همراه با مصاحبه و مشاهده شد، که مهمترین بخش مطالعات میدانی است. برای

دوماهه اقتصاد پنهان ◆ سال اول ◆ شماره سوم ◆ تا پستان ۳۶

این منظور، یک نوع پرسشنامه طراحی شد که شامل پرسشنامه خانوار است. سؤالات این پرسشنامه شامل سؤالات بسته می‌باشد. در طراحی سؤالات، از طیف لیکرت استفاده شد. روایی محتوايی پرسشنامه را جمعی از اساتید دانشگاهی تایید کردن و اعتبار پرسشنامه‌ها نیز از طریق آزمون آلفای کرونباخ، $\alpha = 0.78$ درصد به دست آمد. پرسشنامه‌های خانوار بر اساس تعداد جمعیت روستاهای انتخاب شده توزیع شد. حجم نمونه با استفاده از فاصله روستاهای از مرز^۱ بدست آمد، به این صورت که روستاهای نزدیک مرز هر روستا ۳۰ پرسشنامه، روستاهای در فاصله متوسط مرز هر روستا ۲۰ پرسشنامه و در آخر روستاهای در فاصله دور از مرز در هر روستا ۱۰ پرسشنامه توزیع شده است. در مجموع ۳۶۰ نفر به عنوان نمونه به دست آمدند، و همچنین با ۳۰ نفر از افراد نمونه جهت تکمیل یافته‌ها، مصاحبه فردی عمیق صورت گرفت. به منظور تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها از آزمون t تک نمونه ای، آزمون کای اسکوئر و آزمون تحلیل واریانس یا ANOVA در نرم افزار spss استفاده شد، همچنین برای تجزیه و تحلیل فضایی و تولید نقشه‌های مبتنی بر داده‌های آماری، از روش‌های خوش‌بینی کم/زیاد، خود همبستگی فضایی، تحلیل لکه‌های داغ و روش IDW در نرم‌افزار GIS (Inverse Distance Weighted) استفاده شده است.

جدول ۲. روستاهای نمونه و توزیع کل پرسشنامه‌ها در بین آن‌ها

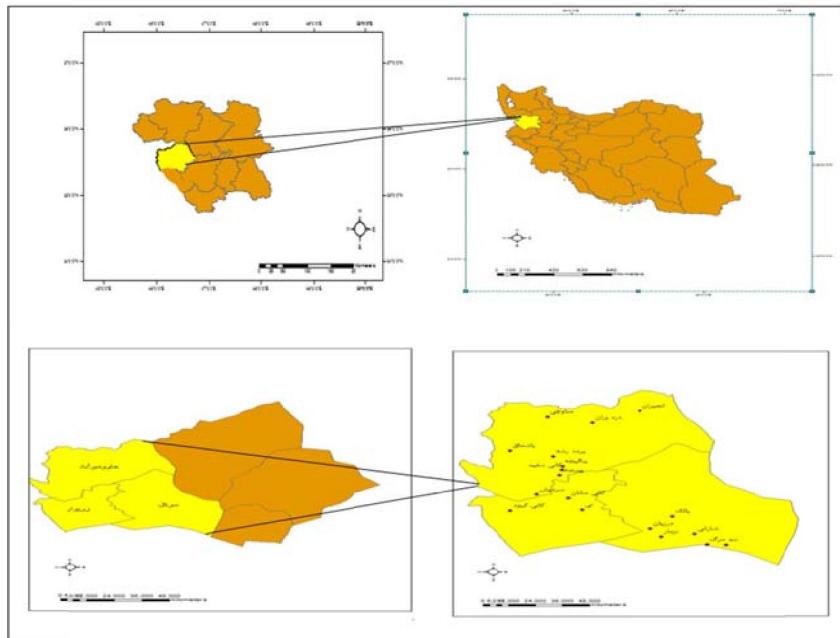
فاصله از مرز	نام روستا	تعداد خانوار	کل جمعیت	تعداد پرسشنامه
۵ کیلومتری از مرز	انجیران	۱۱۱	۴۵۵	۳۰
	باشماق	۴۵	۱۹۳	۳۰
	دره وه ران	۸۳	۳۳۴	۳۰
	ساوجی	۲۸۰	۱۱۵۲	۳۰

۱. دلیل انتخاب این روش این است که روستاهای نزدیک تر به مرز بیشتر از روستاهای دیگر با بازارچه‌های مرزی در ارتباطند و از آن تأثیر می‌پذیرند.

فاصله از مرز	نام روستا	تعداد حیوانات	کل جمعیت	تعداد پرسشنامه
۱۵ کیلومتری از مرز	سردوش	۳۸۰	۱۵۰۲	۳۰
	کانی کبود	۴۱	۱۸۱	۳۰
	برده رشه	۲۴۴	۱۰۹۴	۲۰
	پیر صفا	۷۴	۳۰۷	۲۰
	کانی سانان	۱۷۱	۶۶۰	۲۰
	کانی سفید	۶۰	۲۵۸	۲۰
	نی	۶۵۶	۲۵۶۰	۲۰
۲۵ کیلومتری از مرز	ینگیجه	۹۰	۳۶۲	۲۰
	بالک	۱۳۹	۵۲۹	۱۰
	درزیان	۱۱۲	۴۵۱	۱۰
	شارانی	۱۱۳	۴۷۲	۱۰
	مرگ	۸۹	۳۶۵	۱۰
	نژمار	۲۸۰	۱۱۰۴	۱۰
	ننه	۱۲۶	۴۷۷	۱۰

قلمرو پژوهش

شهرستان مریوان در استان کردستان و در ۱۳۵ کیلو متری باختر سندج قرار دارد. این شهرستان از شمال به سقز و عراق، از جنوب به پاوه، از شرق به سندج و از غرب به عراق متصل شده است (نجفی، ۱۳۶۹: ۵۸۵). طبق آخرین تقسیمات کشوری شهرستان مریوان دارای ۳ بخش، ۳ شهر، ۶ دهستان و ۱۵۱ آبادی دارای سکنه است (سالنامه آماری استان کردستان). در آبان، ۲۲۳۱ جمعیت شهرستان ۲۶۷۶۶۱ نفر بوده است. از این تعداد ۲۱۱۱۶۳ نفر ساکن در نقاط شهری، ۱۱۷۰۰ نفر ساکن در نقاط روستایی بوده اند. از جمعیت ساکن در نقاط روستایی شهرستان، ۱۳۶۱۲ نفر را مردان و ۱۳۱۲۱ نفر را زنان تشکیل می‌دهند. (فرهنگ آبادی‌های استان کردستان).

شکل ۲. موقعیت منطقه مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵.

یافته‌های توصیفی

بررسی ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان نشان می‌دهد که تمامی پاسخ‌دهندگان مرد بوده اند، از حیث سن ۹,۳ درصد پاسخگویان در سن ۱۵-۲۵ سال، ۲۳,۱ درصد پاسخگویان در سن ۲۵-۳۵ سال، ۳۶,۶ درصد پاسخگویان در سن ۳۵-۴۵ سال، ۲۵,۴ درصد پاسخگویان در سن ۴۵-۵۵ سال و ۵,۵ درصد در سنین بالای ۵۵ سال قرار داشته‌اند. از نظر تحصیلات ۴,۶ درصد افراد بی‌سواند، ۱۰,۵ درصد افراد در سطح ابتدایی، ۲۴,۸ درصد افراد در سطح راهنمایی، ۳۱,۱ درصد افراد در سطح دبیرستان و ۲۸,۹ درصد افراد در سطح دیپلم و بالاتر بوده اند. قریب به ۹۰ درصد افراد نیز محل سکونت شان در محل اقامت خود بوده اند.

جدول ۳. ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان در نواحی روستایی مناطق مرزی

انحراف معیار	میانگین	ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان			
		فرماونی	درصد	گروه‌بندی	شاخص
۴,۰۵۷	۷,۱۲	۴۵	۹,۳	۱۵-۲۵	سن
۴,۷۱۶	۶,۷۳	۷۵	۲۳,۱	۲۰-۳۵	
۴,۸۵۹	۷,۰۹	۱۲۰	۳۶,۶	۳۵-۴۵	
۴,۴۵۲	۷,۷۱	۸۹	۲۵,۴	۴۵-۵۵	
۴,۶۳۶	۶,۸۸	۳۱	۵,۵	۵۵ و بالاتر	
۴,۲۴۵	۵,۳۶	۲۹	۴,۶	بی سواد	
۴,۳۸۸	۷,۴۸	۴۶	۱۰,۵	ابتدایی	
۴,۵۴۹	۷,۳۲	۸۰	۲۴,۸	راهنمایی	
۴,۶۲۱	۷,۳۸	۱۱۰	۳۱,۱	دبیرستان	
۴,۸۷۲	۷,۳۹	۹۵	۲۸,۹	دیپلمه و بالاتر	
۴,۶۳۲	۷,۹۸	۱۰۴	۳۳	کشاورز	سطح تحصیلات
۴,۴۴۷	۷,۱۴	۷۰	۲۱,۵	خدمات عمومی(مغازه، راننده و...)	
۴,۲۳۰	۶,۳۴	۳۵	۶,۲	کارمند دولت	
۴,۹۵۵	۶,۹۳	۸۲	۲۲,۲	کارگر	
۴,۴۸۵	۶,۳۳	۲۸	۴,۵	دھیار	
۴,۵۶۸	۶,۷۶	۴۱	۱۲,۶	سایر	
۴,۷۸۰	۷,۳۵	۱۳۰	۳۶,۲	کول بری	
۴,۲۳۲	۶,۳۸	۱۰۲	۲۹	کار در بازارچه	شغل دوم
۴,۷۵۵	۸,۰۵	۱۲۸	۳۴,۵	سایر	
۴,۶۹۳	۷,۵۴	۴۶	۹,۸	خیلی زیاد	
۴,۷۴۸	۷,۷۷	۶۰	۱۶,۴	زیاد	
۴,۸۲۶	۶,۹۷	۷۱	۲۲,۱	تا اندازه ایجی	رضایت شعلی
۴,۰۷۸	۷,۱۵	۱۰۱	۲۹,۷	کم	
۴,۶۵۲	۶,۳۶	۸۲	۲۲	خیلی کم	

وضعیت شغلی پاسخ‌دهندگان

وضعیت شغلی پاسخ‌دهندگان در ۲ رده کلی شغل اصلی و شغل فرعی یا مشاغل دیگر مورد ارزیابی قرار گرفته است. در رده‌بندی اشتغالات اصلی از کل حجم نمونه بر حسب وضعیت شغلی در بین افراد پاسخ‌گو، ۳۳ درصد دارای شغل کشاورزی، ۲۱,۵ درصد دارای شغل خدمات عمومی (مغازه، راننده تاکسی بین روستا - شهری)، ۶,۲ درصد افراد کارمند دولت، ۲۲,۲ درصد افراد دارای شغل کارگر، ۴,۵ درصد افراد دهیار و ۱۲,۶ درصد افراد به سایر اشتغالات می‌پردازنند. در اشتغالات فرعی یا جانبی ۳۶,۲ درصد افراد به کول بری، ۲۹ درصد به کار در بازارچه و ۳۴,۵ درصد به سایر اشتغال (کشاورزی، کارگری و خدمات) می‌پردازنند. در زمینه رضایت شغلی، ۹,۸ درصد افراد پاسخ‌گو خیلی زیاد، ۱۶,۴ درصد افراد پاسخ‌گو زیاد، ۲۲,۱ درصد افراد پاسخ‌گو تا اندازه‌ای، ۷,۲۹ درصد افراد پاسخ‌گو کم و ۲۲ درصد افراد نیز خیلی کم از شغلی که به آن می‌پردازنند احساس رضایت می‌کنند.

تحلیل تأثیر بازارچه‌های موقت مرزی در پدیده قاچاق کالا در منطقه مورد مطالعه از نظر پاسخ‌دهندگان

در زمینه تأثیر بازارچه‌ها در قاچاق کالا افراد پاسخ‌گو معتقد بودند که بازارچه‌های مرزی در کاهش قاچاق مؤثر بوده‌اند. همچنین نظر به اینکه میانگین ۳,۳۳ درصد و بیشتر از میانگین (۳) می‌باشد بنابراین افراد پاسخ‌گو در این مورد موافق اند. به عبارتی معتقد‌ند تأسیس بازارچه‌های موقت مرزی در کم شدن قاچاق کلا مؤثرند.

در این زمینه کارت مرزی مردم معتقد‌ند که، کارت مرزی نسبت به قاچاق کالا تأثیر مثبتی نداشته است و از قاچاق کالا بیشتر احساس رضایت می‌کردند. زیرا درآمد حاصل از کارت مرزی در بازارچه‌های موقت خیلی کمتر از درآمدی است که از طریق قاچاق انجام می‌دادند، و نظر به اینکه میانگین ۱۳,۲ درصد و بیشتر از میانگین (۳) می‌باشد بنابراین مردم از تأثیر مثبت کارت مرزی نسبت به قاچاق کالا رضایت کمتری داشتند و معتقد‌ند قاچاق کالا تأثیر بیشتری در بهبود زندگی آنان داشته است. افراد پاسخ‌گو معتقد‌ند بودند،

قوانين و مقررات مرزی و کنترل شدید دولت بر مرزها در کاهش پدیده قاچاق کالا نقش داشته است. برخی از پاسخ دهندهان معتقد بودند که افراد زیادی در این زمینه جان و مال خود را از دست دادند. به همین خاطر کمتر کسی به قاچاق کالا روی می‌آورد مگر اینکه خود مسئولین قصد واردات و صادرات غیرقانونی داشته باشد.

تحلیل تأثیر بازارچه‌های مرزی در کیفیت زندگی منطقه مورد مطالعه از نظر پاسخ دهندهان

وضعیت کیفیت زندگی در منطقه با استفاده از ۴ شاخص بهبود زندگی مردم محلی، رشد و ارتقای زندگی مردم، میزان رضایت از امکانات روزتایی و تأثیر بازارچه‌ها در کیفیت زندگی مناطق مرزی تعریف شده و هر یک از این شاخص‌ها در نرم افزار spss، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج پرسشنامه در جدول (۱) نشان داده شده است. در این جدول میزان رضایت پاسخ دهندهان نسبت به هر شاخص، میانگین و کای اسکوئر هر شاخص نشان داده شده است.

تأثیر بازارچه‌ها در کیفیت زندگی مناطق مرزی

با توجه به پرسش‌ها و گویه‌های مربوط به کیفیت زندگی، بیشتر افراد پاسخگو معتقد بودند که بازارچه‌های مرزی تأثیر زیادی در بهبود کیفیت زندگی آنان نداشته است. هر چند تأثیرات آن در دوره‌های زمانی مختلف، متفاوت بوده است. همچنین رسمی و غیر رسمی بودن بازارچه‌ها نیز تأثیرات متفاوتی بر زندگی مردم شهر و روستا داشته است. مصاحبه‌ها در منطقه مورد بررسی حاکی از آن است که، مرز رسمی باشماق از ابتدای شروع به کار تا کنون بیشترین منفعش نصیب تاجران، شهرنشینان و افراد ساکن در استان‌های هم جوار شده است و افراد ساکن در روستاهای اطراف بازارچه‌ها غیر از کارگری، کول بری یا تخلیه و بارگیری کالاها بهره‌ای از آن نبرده‌اند. به همین خاطر مردم روستایی مرزنشین (۱) بیشتر سودی از این بازارچه‌های مرزی نبرده‌اند و تأثیری در کیفیت زندگی آنان نداشته است.

جدول ۴. تأثیر بازارچه‌های مرزی در حذف پدیده چاقان محدوده از نظر پاسخ‌دهندگان

شاخص	فرآوند	مخالف	بنین	موافق	میانگین	کای اسکوثر	سطح معنی داری
تأثیر بازارچه‌ها در چاقان کالا	فرآوند	میانگین	موافق	کای اسکوثر	41.889	3.33	000
تأثیر منبیت کارت مرزی نسبت به چاقان	فرآوند	میانگین	موافق	کای اسکوثر	152.861	2.13	.000
پرداختن به چاقان از روی بیکاری و اجرار	فرآوند	میانگین	موافق	کای اسکوثر	55.222	3.28	.000
شاخص	فرآوند / خیلی کم	خیلی کم	خیلی تا آنرا همیز زیاد	میانگین	کای اسکوثر	سطح معنی داری	
تأثیر صدور کارت مرزی در کمتر شدن بیلده قیچاق	فرآوند	میانگین	موافق	کای اسکوثر	150.361	3.83	.000
نتش قوانین و مقررات در کاهش چاقان کالا	فرآوند	میانگین	موافق	کای اسکوثر	35.500	3.07	.000

جدول ۵. تأثیر بازارچه‌های مرزی در کیفیت زندگی مبنایه مورد مطالعه از نظر پاسخ‌دهندگان

مقدار معنی داری سطح	کای اسکوثر معنی داری	میانگین ک. موافق	میانگین موافق	میانگین بیپایان	میانگین مخالف	میانگین مخالف	فرآونی ک.	شناخت
.000 35.361	2.26	82	107	65	68	38	فرآونی /	تأثیری در بهبود زندگی
سطح معنی داری	کای اسکوثر معنی داری	میانگین زیاد	زیاد	تازه‌زیاد	کم	کم	فرآونی /	مردم مصلح ناشستند
.000 69.833	2.43	79	24	63	88	106	فرآونی	رشد و ارتقای زندگی مردم
.000 99.028	2.64	21.9	6.7	17.5	24.4	29.4	درصد	وزان رضایت از امکانات روسانی
.000 129.618	2.72	13	95	44	116	92	فرآونی	تأثیر بازارچه‌ها در کیفیت زندگی مناطق مرزی

جدول ۶. نتایج آزمون t تأثیر بازارچه‌های مرزی بر حذف بدبده قاجاق و کیفیت زندگی روسانیان مرزنشین

متفاوت	میانگین	انحراف	شاخص t	سطح معناداری	عدم تأثید	تأثید یا	سطح اطمینان ۹۵	حد بالا	حد پایین
کیفیت زندگی	2.6828	.48642	-23.852	.000	تائید	تائید	عدم تأثید	-3.433	-2911
بدبده قاجاق کالا	3.8720	.40136	-11.661	.000	تائید	تائید	عدم تأثید	-1.495	-1064

- تأسیس بازارچه‌های مرزی نتوانسته عملکرد مطلوبی در بهبود کیفیت زندگی روستاییان مرز نشین داشته باشد. همانطور که یکی از ساکنین روستای کانی کبود می‌گوید: «نژدیک به ۵ سال است کار در مرز کم شده یا بهتر بگوئیم تعطیل شده. مناطق مرزی روستند و بازارچه‌های موقعی را تأسیس کردند. اینم از کار کردن در آن، ماهی یک یا دوبار اگر بتوانیم از طریق آن به وارد کردن کالا پردازیم. اگر از همان اول نبود، خیلی بهتر بود چون حداقل ما دنبال کاری بهتر از این میرفتیم. این عوامل باعث شده تا ما انگیزه‌های چندان به ماندن در روستاهای مرزی نداشته باشیم» (علی، ۳۸ ساله). همچنین یکی از ساکنان روستای نی در این باره می‌گوید: مرز رسمی باشماق تأثیر آنچنانی در بهبود زندگی ما و ایجاد اشتغال برای روستائیان نداشته است. بعضی از افراد روستا روزانه جهت کارگری تخلیه و بارگیر کالاها به صورت روزمزد در آن مشغول به کار هستند پس در کل نمی‌شود روی آن زیاد حساب کرد و باید گفت که سود اصلی آن به تاجران و صاحب بارهای شهری می‌رسد چون ما سرمایه‌ای نداریم پس جایگاهی از این بالاتر هم نمی‌توانیم در آن داشته باشیم. بر روی بازارچه‌های موقعت نیز که اصلاً نمی‌شود حساب باز کرد، چون سود حاصل از آن بسیار کم است (مرد، ۴۸ ساله).

تأثیر بازارچه‌های مرزی بر زندگی روستاییان
بازارچه‌های مرزی
بازارچه
زندگی روستاییان
زندگی روستاییان
زندگی روستاییان
زندگی روستاییان

- با توجه به آزمون α در زمینه پدیده قاچاق، بازارچه‌های مرزی تأثیر مثبتی در کاهش پدیده قاچاق کالا در مناطق روستایی مرزنشین داشته‌اند. همانطور که یکی از ساکنان روستای انجیران می‌گوید: از زمانی که بازارچه‌های موقعت مرزی را تأسیس کرده‌اند و قوانین شدید مرزی بر مرزها حاکم شد، قاچاق کالا به شدت کاهش و یا می‌توان گفت که به پایان رسیده است. دیگر مثل سابق نمی‌توان از مرز کالا وارد کنیم، مگر اینکه کسی از جان خود سیر شده باشد (مرد ۳۷ ساله). همچنین یکی از ساکنان روستای سردوش می‌گوید: در چند سال گذشته شغلی در این منطقه نبود که ما را از قاچاق روی گردان کند، کشاورزی خوبی هم نداشیم، الان هم نداریم. درآمد این کار (قاچاق) از شغل کارگری به صرفه تر بود اما هر چند زیاد تمایل به انجام آن

نداشتیم ولی از سر ناچاری بود چون شغل دیگری نداشتیم. اما باید بگم وقتی که فعالیت‌های بازارچه‌ها تحت کنترل شدید دولت قرار گرفته و کار مرز با دادن دفترچه‌های پیله وری (کارت مرز) تا حدودی سرو سامان گرفته پدیده قاچاق کالا به حد صفر رسیده است و هیچ کس جرأت ندارد یک کیلو کالا به صورت قاچاق از مرز وارد کشور کند (علی، ۳۱ ساله). همچنین یکی از ساکنین روستای برده رشہ در این زمینه می‌گوید: الان دولت همه‌ی راه‌های قاچاق قدیمی را که اکثر شب‌ها و در جوار پاسگاه و با کمک باج و یا به شیوه قاچاق و دزدکی صورت می‌گرفت را جمع کرده اند و در روستاهای مرزی بازارچه موقت هر کالایی را که خودشان مایل باشند و دستور بدھند، اجازه ورود و خروج می‌دهند. اکنون اگر از بازارچه‌های اسکول/پیران و "ده ره وه ران" نباشد، هیچ کالایی نمی‌تواند وارد شود. مرزهای موقت "نه سکول" و "ده ره وه ران" هم به میل خودشان به چیزهایی غیر برقی اجازه ورود می‌دهند و وسائل غیر برقی البته نه همه مثلاً پارچه را اجازه نمی‌دهند (مرد، ۲۸).

جدول ۷. تحلیل واریانس تأثیر بازارچه‌های مرزی

در شاخص‌های اقتصادی در آزمون ANOVA

شاخص	مجموع مربعات	درجه آزادی	مجموع میانگین	F	سطح معناداری
کیفیت زندگی	7.582	2	3.791	3.791	.000
بین گروه‌ها	265.770	1065	.250		
در داخل گروه‌ها	273.352	1067			
قاچاق کالا	4.588	2	2.294	2.294	.000
بین گروه‌ها	162.839	1065	.153		
در داخل گروه‌ها	167.427	1067			
جمع	273.352				

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵،

نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه در تأثیر بازارچه‌های مرزی در روستاهای مرزنشین بر اساس فاصله از مرز، به این صورت است که با توجه به مقدار sig در متغیرهای قاچاق کالا و کیفیت زندگی فرضیه صفر رد می‌شود. یعنی میانگین این شاخص‌ها در روستاهای با فاصله‌های مختلف تفاوت معنی دار وجود دارد. برای اینکه ببینیم این اختلاف بین کدام دو گروه وجود دارد، در جدول مقایسه‌های چندگانه آزمون توکی برای هر سه ترکیب متفاوت از گروه‌ها در زیر آمده است:

جدول ۸. مقایسه‌های چندگانه در آزمون ANOVA

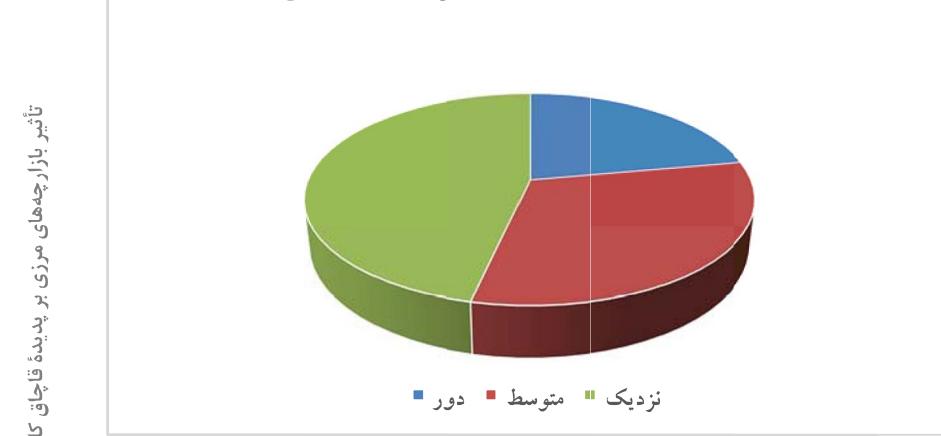
فاصله اطمینان %۹۵ برای میانگین		سطح معنی داری	خطای استاندارد	اختلاف میانگین	روستا		شاخص
حد بالا	حد پایین				متوسط	نژدیک	
.0375	-.1232	.423	.03423	-.04282	متوسط	نژدیک	کیفیت زندگی Tukey
.3004	.0995	.000	.04279	.19995*	دور		
.1232	-.0375	.423	.03423	.04282	نژدیک		
.3491	.1364	.000	.04531	.24277*	دور		
-.0995	-.3004	.000	.04279	-.19995*	نژدیک		
-.1364	-.3491	.000	.04531	-.24277*	متوسط		
.0411	-.1267	.457	.03423	-.04282	متوسط	نژدیک	Scheffe
.3048	.0951	.000	.04279	.19995*	دور		
.1267	-.0411	.457	.03423	.04282	نژدیک		
.3538	.1317	.000	.04531	.24277*	دور		
-.0951	-.3048	.000	.04279	-.19995*	نژدیک		
-.1317	-.3538	.000	.04531	-.24277*	متوسط		
-.0241	-.1499	.003	.02679	-.08703*	متوسط	نژدیک	قاچاق کالا Tukey
-.0964	-.2536	.000	.03349	-.17501*	دور		
.1499	.0241	.003	.02679	.08703*	نژدیک		
-.0047	-.1712	.035	.03547	-.07700*	دور		
.2536	.0964	.000	.03349	.17501*	نژدیک		
					دور		

فاصله اطمینان %۹۵ برای میانگین		سطح معنی داری	خطای استاندارد	اختلاف میانگین	روستا	شاخص
حد بالا	حد پایین					
.1712	.0047	.035	.03547	.08798*	متوسط	نژدیک Scheffe
-.0214	-.1527	.005	.02679	-.08703*	متوسط	
-.0929	-.2571	.000	.03349	-.17501*	دور	
.1527	.0214	.005	.02679	.08703*	نژدیک	
-.0010	-.1749	.047	.03547	-.08798*	دور	
.2571	.0929	.000	.03349	.17501*	نژدیک	
.1749	.0010	.047	.03547	.08798*	متوسط	

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵.

تأثیر بازارچه‌های مرزی در هر یک از گروه‌های روستایی به تفکیک شاخص‌های قاچاق کالا و کیفیت زندگی در فاصله‌های مختلف، محاسبه شده است. با توجه به میانگین در بین سه گروه روستایی در فاصله‌های مختلف، مشاهده می‌کنیم که در شاخص کیفیت زندگی، روستاهای متوسط مرزی بیشترین اختلاف را با گروه‌های دیگر دارند، که دلیل این امر با توجه به مشاهدات میدانی این است که روستاهای با فاصله متوسط از مرز، از بازارچه‌های مرزی به عنوان شغل دوم استفاده می‌کنند به همین دلیل احساس رضایت بیشتری نسبت به روستاهای نزدیک مرزی که زمین کشاورزی مناسب و زمینه پرای شغل دیگری ندارند، دارند. به همین خاطر نسبت به روستاهای دیگر معتقدند بازارچه‌های مرزی در کیفیت زندگی آنان تأثیر بیشتری داشته است. به عبارتی روستاهای نزدیک مرزی به دلیل اینکه تنها شغل آنان کول بری و استفاده از کارت مرزی در بازارچه‌های مرزی می‌باشد، احساس رضایت کمتری دارند. در زمینه قاچاق کالا روستاهای نزدیک مرزی بیشترین اختلاف را با گروه‌های دیگر دارند، به عبارتی بیشترین تأثیر را از باراچه‌های مرزی می‌پذیرند. با توجه به مشاهده میدانی و یافته‌های تحقیق، روستاهای در فاصله ۵ کیلومتری مرز از نظر شغلی وابستگی بیشتری به بازارچه‌های

مرزی دارند. روستاهای در فاصله ۱۵ کیلومتری مرز به دلیل کشاورزی بهتر وابستگی کمتری به بازارچه‌های مرزی دارند. همچنین روستاهای در فاصله ۲۵ کیلومتری مرز، به دلیل دوری از مرز کمترین تأثیر را از مرز می‌پذیرند.

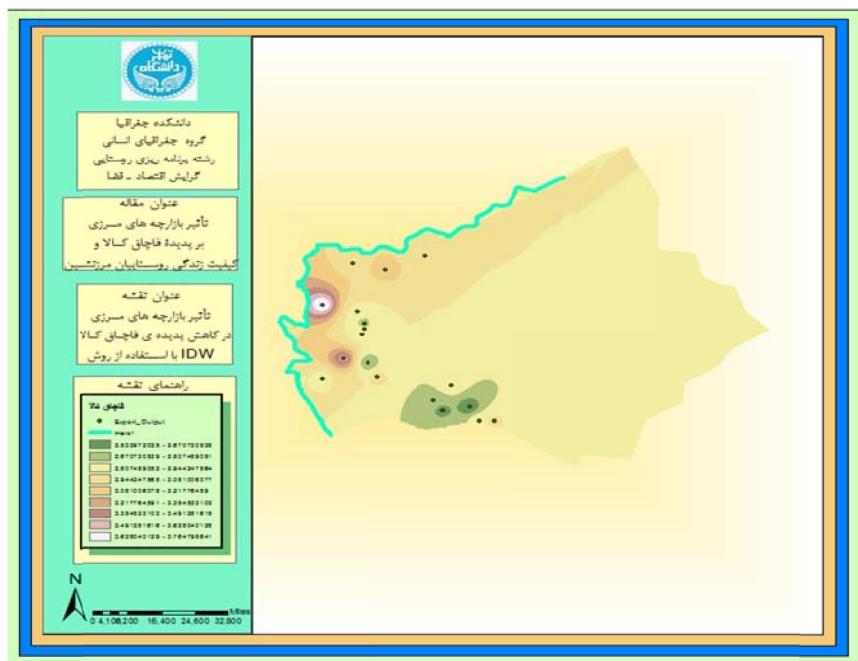

شکل ۳. ارتباط فاصله از مرز روستاهای با
حذف قاچاق و تأثیر آن بر کیفیت زندگی

تحلیل فضایی

با توجه به شکل پایین روستاهای در فاصله نزدیک به مرز (۰-۵ کیلومتری) تأثیر بیشتری از بازارچه‌های مرزی از نظر کاهش پدیده قاچاق کالا می‌پذیرند. روستاهای در فاصله متوسط به مرز (۵-۱۵ کیلومتری) تأثیر کمتری از بازارچه‌های مرزی از نظر کاهش پدیده قاچاق کالا می‌پذیرند. این روستاهای به دلیل اینکه قاچاق را به عنوان شغل دوم انجام می‌دادند، حذف این پدیده تأثیر کمتری بر زندگی آنان داشته است. روستاهای دور از مرز (۱۵-۲۵ کیلومتری) تأثیر خیلی کمتری نسبت به روستاهای نزدیک به مرز، از بازارچه‌های مرزی از نظر کاهش پدیده قاچاق کالا داشته اند. با

توجه به مصاحبه‌های صورت گرفته روستاییان در روستاهای دور از مرز به ویژه جوانان روستایی در زمان قبل از تأسیس بازارچه‌های وقت به قاچاق کالا می‌پرداختند و روزانه به روستاهای نزدیک مرز برای قاچاق رت و آمد می‌کردند، ولی در روستاهای نزدیک مرز به دلیل اینکه همه مردم روستا به این کار می‌پرداختند، حذف این پدیده تأثیر بیشتری بر روستاهای این نواحی داشته است.

شکل ۴. تأثیر بازارچه‌های مرزی در کاهش پدیده قاچاق کالا

با استفاده از روش درون‌یابی IDW

دوماهنامه اقتصاد پنهان ◆ سال اول ◆ شماره سوم ◆ تابستان ۹۶
۱۳۴

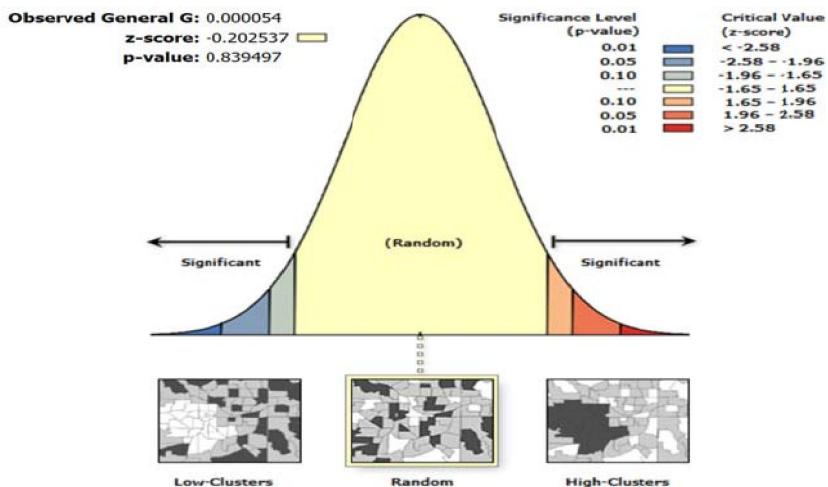
با توجه به شکل پایین بازارچه‌ها مرزی در روستاهای فاصله متوسط از مرز (۵-۱۵ کیلومتر) تأثیر بیشتری بر کیفیت زندگی آنان داشته است. روستاهای نزدیک مرز

روسته‌های
بازارچه‌های
مرزی

(۵-۰ کیلومتری) با وجود فاصله کمتر از مرز و بازارچه‌های مرزی آنچنان تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی آنان نداشته است. به این خاطر که تنها زمینه‌ی شغلی در این روستاهای از مرز و بازارچه‌های مرزی می‌باشد، که با تأسیس بازارچه‌های مرزی و کنترل شدید دولت بر مرزها آن نیز کم شده است. از طرفی دیگر در این روستاهای زمین مرغوب برای کشاورزی و همچنین اشتغال در زمینه‌های دیگر نیز وجود ندارد. در روستاهای دور از مرز (۱۵-۲۵ کیلومتری) به دلیل دوری از مرز تأثیر کمتری بر کیفیت زندگی آنان داشته است، و همچنین به بیشتر این روستاهای کارت مرزی تعلق نگرفته است. اما با توجه به مصاحبه‌های انجام شده از افراد در زمان قبل از تأسیس بازارچه‌ها مردم این روستاهای قایق فعالیت قاچاق به نواحی نزدیکتر مرز می‌رفتند و کالا وارد و صادر می‌کردند. که اکنون با وجود بازارچه‌های مرزی این فعالیت نیز کم رنگ شده است.

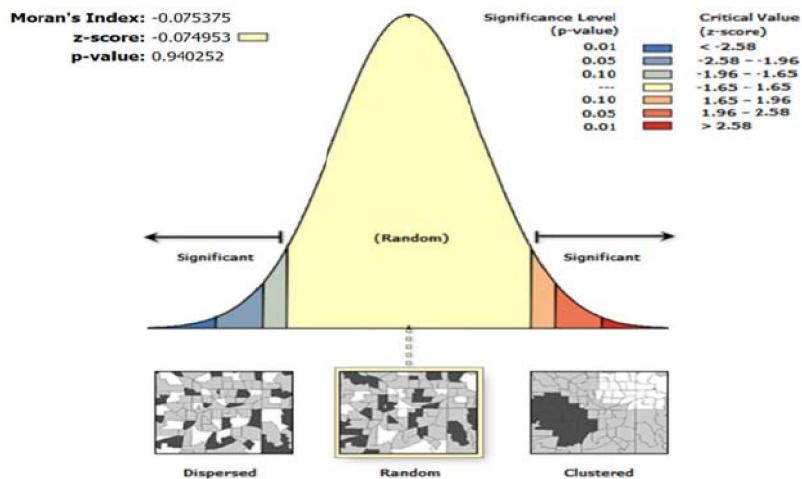

شکل ۵. تأثیر بازارچه‌های مرزی در کیفیت زندگی مناطق روستایی مرزنشین با استفاده از روش درون‌یابی IDW

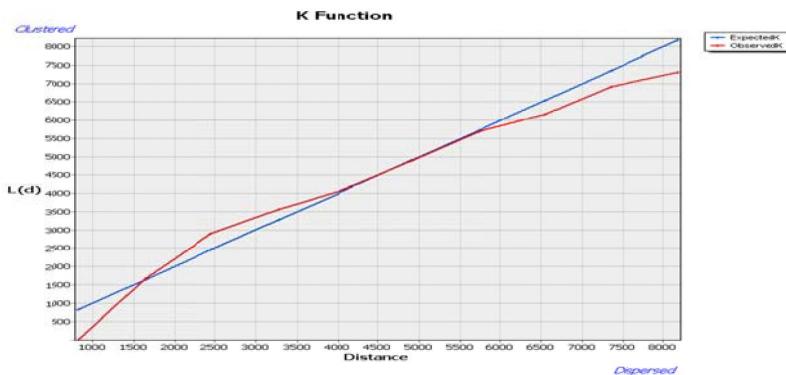
شکل ۶. تحلیل نتایج خوشبندی زیاد / کم (high/low clustering)

فرضیه صفر برای G عمومی آن است که هیچ نوع خوشبندی فضایی در مقادیر خصیصه مورد مطالعه برای عوارض موجود در لایه مورد نظر ندارد. حال زمانی که مقدار امتیاز استاندارد Z بسیار بزرگ و مقدار P-Value بسیار کوچک و نزدیک به صفر باشد، آنگاه نتیجه می‌گیریم که فرضیه صفر رد می‌شود. اگر فرضیه صفر رد شود آنگاه علامت امتیاز استاندارد Z اهمیت پیدا می‌کند اگر مقدار Z مثبت باشد آنگاه نتیجه می‌گیریم که مقادیر زیاد و یا بالای خصیصه مورد مطالعه در منطقه مورد مطالعه خوشبندی شده اند و برعکس. با توجه به موارد گفته شده مناطق روستایی مورد مطالعه به طور تصادفی انتخاب شده و خوشبندی در این مناطق پایین می‌باشد.

شکل ۷. تحلیل نتایج گرافیکی خود همبستگی فضایی (Moran's Index)

خروجی گرافیکی تحلیل خود همبستگی فضایی نشان می‌دهد که آیا نقاط مورد مطالعه پراکنده‌اند و یا به صورت خوش‌بندی شده هستند. با توجه به نتایج تحلیل نقاط مورد مطالعه دارای خود همبستگی فضایی نمی‌باشند. بطور کلی اگر مقدار شاخص موران نزدیک به عدد مثبت یک (۱,۰) باشد داده‌ها دارای خود همبستگی فضایی و دارای الگوی خوش‌ای بوده و اگر مقدار شاخص موران نزدیک به عدد منفی یک باشد، آنگاه داده‌ها از هم گستته و پراکنده می‌باشند. با توجه به نتایج تحلیل شاخص موران -0.075375 می‌باشد و از آنجا که مقدار آن منفی می‌باشد، می‌توانیم نتیجه بگیریم که داده‌ها دارای خود همبستگی فضایی نیستند.

شکل ۸ نتایج گرافیکی تحلیل خوشای فضایی چندفاصله‌ای
(Multi-Distance Spatial (Ripley K Function))

هر چه منحنی نتایج مشاهده شده بالاتر از منحنی نتایج مورد انتظار باشد به معنای آن است که مشاهدات در آن فاصله خوش بندی شده اند و بر عکس هرچه منحنی نتایج مشاهده شده پایین تر از منحنی نتایج مورد انتظار باشد در آن صورت داده‌ها در آن فاصله از هم پراکنده تر هستند.

دوماهنامه اقتصاد پیشگان ◆ سال اول ◆ شماره سوم ◆ تابستان ۹۶ ۳۴

شکل ۹. نقشه تحلیل لکه‌های داغ (hot spot)
تأثیر بازارچه‌های مرزی در کاهش پدیده قاچاق کالا

با توجه به نقشه لکه‌های داغ که بر روی نقاط روستایی منطقه مورد مطالعه انجام شده است، روستای باشماق بیشترین تأثیر را از حذف پدیده قاچاق کالا داشته است. همانطور که در یافته‌های پژوهش نیز به آن اشاره شد دلیل این امر نبود زمینه لازم برای پرداختن به شغل دیگر می‌باشد که این امر باعث شد بیشتر مردم روستاهای نزدیک مرز به قاچاق پردازند در نتیجه حذف آن بیشترین تأثیر را بر این روستاهای داشته است. همچنین روستاهای بالک، درزیان و نژمار کمترین تأثیر از حذف پدیده قاچاق کالا داشته‌اند.

تأثیر بازارچه‌های مرزی بر پدیده قاچاق کالا و کیفیت ... ◆ سبد علی بدرباری، علی‌برده دریان آستانه، سیدنا سعدی
پایه‌گذاری برای این پژوهش

شکل ۱۰. نقشه تحلیل لکه‌های داغ(hot spot)

تأثیر بازارچه‌های مرزی بر کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین

با توجه به نقشه لکه‌های داغ که بر روی نقاط روستایی منطقه مورد مطالعه انجام شده است، بیشترین تأثیر بازارچه‌های مرزی بر کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین در روستای کانی سنان بوده است. همانطور که در یافته‌های پژوهش نیز به آن اشاره شد

دلیل این امر وجود کشاورزی مناسب در روستا و استفاده از کارت مرزی به عنوان شغل دوم می‌باشد. همچنین کمترین تأثیر بازارچه‌های مرزی بر کیفیت زندگی روستاییان مرznشین در روستاهای مرگ و شارانی بوده است.

نتایج پژوهش

پژوهش حاضر به بررسی تأثیر بازارچه‌های مرزی بر پدیده قاچاق کالا و کیفیت زندگی روستاییان مرznشین در دهستان‌های خاو و میرآباد، زریوار و سرکل در شهرستان مریوان پرداخته است. در این ارتباط سؤالاتی مطرح بودند که یافته‌های پژوهش به آنها پاسخ دادند. با توجه به یافته‌های تحقیق و مصاحبه‌های صورت گرفته، بازارچه‌های مرزی تا قبل از حذف قاچاق کالا تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی مناطق روستایی مرznشین داشته است که بعد تأسیس بازارچه‌های موقت و از بین رفتن قاچاق بسیاری از مردم روستایی شغل خود را از دست دادند و راهکارهای جایگزین به دنبال حذف قاچاق نیز نتوانست عملکرد مطلوبی بر روستاییان مرznشین داشته باشد. به گفته پاسخ دهندهان و نقشه‌های تحلیل فضای در نرم افزار GIS، بازارچه‌ها مرزی در روستاهای فاصله متوسط از مرز (۱۵-۵ کیلومتری) تأثیر بیشتری بر کیفیت زندگی آنان داشته است. روستاهای نزدیک مرز (۵-۰ کیلومتری) با وجود فاصله کمتر از مرز و بازارچه‌های مرزی آنچنان تأثیر مثبتی برکیفیت زندگی آنان نداشته است. به این خاطر که تنها زمینه‌ی شغلی در این روستاهای از مرز و بازارچه‌های مرزی می‌باشد، که با تأسیس بازارچه‌های مرزی و کنترل شدید دولت بر مرزها آن نیز کم شده است. از طرفی دیگر در این روستاهای زمین مرغوب برای کشاورزی و همچنین اشتغال در زمینه‌های دیگر نیز وجود ندارد. در روستاهای دور از مرز (۲۵-۱۵ کیلومتری) به دلیل دوری از مرز تأثیر کمتری بر کیفیت زندگی آنان داشته است، و همچنین به بیشتر این روستاهای کارت مرزی تعلق نگرفته است. اما با توجه به مصاحبه‌های انجام شده از افراد در زمان قبل از تأسیس بازارچه‌ها مردم این روستاهای برای فعالیت قاچاق به

نواحی تقدیکتر مرز می‌رفتند و کالا وارد و صادر می‌کردند. که اکنون با وجود بازارچه‌های مرزی این فعالیت نیز کم رنگ شده است. لازم به ذکر است که رسمی نمودن تجارت از طریق بازارچه‌های مرزی در نواحی روستایی عملی اندیشمندانه و راهکاری مطلوب می‌باشد اما شرایط وضع موجود به گونه‌ای رقم خورده است که بازارچه‌های تأسیس شده در منطقه با نارسایی‌های بسیاری روبرو هستند؛ همچنان که روستاییان نیز اظهار داشتن سود اصلی فعل بودن بازارچه‌ها به افراد ثروتمند شهری می‌رسد تا روستاییان محلی و از روستاییان بیشتر در زمینه حمل بار استفاده می‌شود که دارای درآمد اندکی است.

تأثیر بازارچه‌های مرزی بر پیدایش تجارت کالا و کیفیت ... ◆ سبدهای بذری، علیور خارجی، سبدهای سعدی

منابع فارسی

اسماعیل زاده، خالد (۱۳۹۱). بازارچه‌های مشترک مرزی مکانیسمی برای سالم سازی اقتصاد مناطق مرز نشین و توسعه همکاری‌های منطقه‌ای، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی سنت‌دج، شماره اول.

فراخته، حسن (۱۳۹۱). مرز، سرمایه اجتماعی، توسعه و امنیت نواحی مرزی، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالشها و رهیافت‌ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

اصلانی اسلامرژ، عابد (۱۳۹۴). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش مرزنشینان بانه‌ای به قاچاق کالا (زمینه‌ها و راهکارها)، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال هفتم، شماره دوم.

عنبری، موسی (۱۳۸۹). بررسی تحولات کیفیت زندگی در ایران ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵، توسعه روستایی (ماهنامه علوم اجتماعی)، دوره ۱، شماره ۲، پیاپی ۳۷، صص: ۱۴۹-۱۸۱.

غیاثوند، الهام، (۱۳۸۸). تاثیر سرمایه‌های اجتماعی بر کیفیت زندگی، فصلنامه مهندس مشاور، شماره ۴۵.

قالیباف، رمضان زاده لسیویی و یاری شگفتی؛ محمدباقر، مهدی و اسلام (۱۳۸۸). سنجش میزان رضایت ساکنان روستایی از کیفیت زندگی و آثار آن بر امنیت مناطق مرزی مطالعه موردنی: بخش نوسود استان کرمانشاه، فصلنامه روستا و توسعه، سال دوازدهم، شماره ۳، صص ۱۸۴-۱۶۳.

حسینی، سعید (۱۳۸۹). بازارچه‌ها تدبیری برای معیشت مرزنشینان کردستان، ۲۷ آذر ۱۳۸۹، هفته نامه سیروان، شماره ۶۱۶، سال دوازدهم.

زراء‌نژاد، منصور (۱۳۹۲). برآورد حجم قاچاق کالا در ایران به روش MIMIC، مجله علمی - پژوهش سیاست گذاری اقتصادی، سال پنجم، شماره نهم.

قادر زاده، امید (۱۳۹۲). مطالعه کیفی تأثیرات بازارچه مرزی بر تداوم پدیده قاچاق، جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و چهارم، شماره سوم.

فصیحی، حبیب‌اله (۱۳۹۳). آینده قاچاق کالا؛ هشداری بر انحطاط شهری بانه، دوازدهمین کنگره انجمن جغرافیایی ایران با محوریت آمایش سرزمین، الگوی ایرانی اسلامی، کهنه پوشی و عنابستانی؛ سیدهادی و علی‌اکبر (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین فاصله از مرز و

دومانه‌ای اقتصاد پنهان ◆ سال اول ◆ شماره سوم ◆ تابستان ۱۳۹۲

- میزان درآمد و اشتغال در قاچاق کالا (نمونه موردی: بخش خاو و میرآباد- مریوان)،
مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال چهارم شماره پانزدهم.
- محمودی، علی (۱۳۸۳). برآورد اثر مبادلات از طریق بازارچه‌های مرزی بر درآمدهای گمرکی
دولت، پژوهشگاه بازرگانی، شماره ۳۲.
- نورمحمدی، خسرو (۱۳۷۱). بررسی طرح ایجاد مناطق ویژه تجارت مرزی، پایاننامه
کارشناسی ارشد. تهران. دانشکده‌ی اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی.
- نوری، جعفر (۱۳۸۲). گسترش قاچاق در بستر ناپسامان و سیاست جنایی مقابله با آن، مجله
الهیات و حقوق. شماره پیاپی 10. مشهد. دانشگاه علوم اسلامی رضوی.

انگلیسی

- Araujo, Julia P. (2016). Taxation, credit constraints and the informal economy, *Economia* 17, pp. 43–55.
- BROWN, ALISON, (2015). *Claiming the Streets: Property Rights and Legal Empowerment in the Urban Informal Economy*, *World Development* Vol. 76, pp. 238–248.
- Bonomi A, Patric D, Bushnell D. Validation of the united states' version of the World Health Organization Quality of Life (WHOQOL) instrument. *Journal of Clinical Epidemiology* 2000;53: 1-12.
- Bolander, V.R. (1994). Sorensen & Luckman's basic nursing: A psychophysiological approach (3rd ed.). Philadelphia, PA: W.B. Sanders Company.
- Cimet, G., Gencalp, N S., Keskin, G (2003). Quality of life and job satisfaction of nurses. *J Nurs Care Qual*, 18 (2), 151-158.
- Czoli, Christine D. (2014). Cigarette Packaging: Youth Perceptions of "Natural" Cigarettes, Filter References, and Contraband Tobacco, *Journal of Adolescent Health* 54 , pp. 33-39.
- Deflem, M., Henry-Turner, K (2001). Smuggling. In: Luckenbill, D., Peck, D.L. (Eds.), *Encyclopedia of Criminology and Deviant Behavior*. Brunner-Rutledge, Philadelphia, PA.
- Dissart, J. Deller, S. (2000)."Quality of Life in the Planning Literature". *Journal of Planning Literature*, (15): 135-161.
- Ferrans C.powers M.(1993).Quality of life hemodialysis patients.*Journal of Advanced Nursing*, Vol.41(5): 793-06.
- GOLUB, STEPHEN S, (2009). National Trade Policies and Smuggling in Africa: The Case of The Gambia and Senegal, *World Development* Vol. 37, No. 3, pp. 595–606.
- Gathmann, Christina, (2008). Effects of enforcement on illegal markets:

- Evidence from migrant smuggling along the southwestern border, Journal of Public Economics 92 , pp. 1926–1941.
- Gillespie, Kate, (2013). Counterfeit Smuggling: Rethinking Paradigms of Diaspora Investment and Trade Facilitation, Journal of International Management 19, pp 66–81.
- Keles, Rusen, (2012). The Quality of Life and the Environment Asia Pacific International Conference on Environment-Behavior Studies, Salamis Bay Conti Resort Hotel, Famagusta, Procedia - Social and Behavioral Sciences 35, 23 – 32.
- Medel, Monica, (2015). Mexico's drug networks: Modeling the smuggling routes towards the United States, Applied Geography ,60): 240-247.
- Myers Dowell (1987) " Community- Relevant Measurmant Of Quality Of Life " U.S.A. : Urban Affairs Quarterly, Vol. 23 No. 1.
- Niebuhr, Annekatrin,(2002). Integration Effects in Border Regions – A Survey of Economic Theory and Empirical Studies, Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA) Hamburg Institute of International Economics.
- Patrik Vesani, (2011) , Quality of Life in Europe, Conceptual approaches and empirical definitions.
- chneider, Friedrich (2005). Shadow Economies Around the World: What Do We Really Know?, European Journal of Political Economy, Vol. 21.
- Tamura, Yuji (2010), Migrant smuggling. Journal of Public Economics 94. pp. 540–548.
- Zapf, W. (1984). Individuelle Wohlfahrt: Lebensbedingungen und wahrgenommene Lebensqualita"t [Individual welfare: Living conditions and noticed quality of life]. In W. Glatzer & W. Zapf (Eds.),Lebensqualita"t in der Bundesrepublik. Objektive Lebensbedingungen und subjektives Wohlempfinden (pp. 13–26). Campus: Frankfurt am Main.